משנה · אחרונים · יש סדר למשנה · סדר זרעים

יש סדר למשנה על משנה שביעית

רבי ישעיה פיק ברלין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יש סדר למשנה על משנה שביעית

רבי ישעיה פיק ברלין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יש-סדר-למשנה-על-משנה-שביעית/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ד 4
משנה ח 16
פרק ב 16
משנה ד 16
פרק ג 17
משנה א 17
משנה ט 17
פרק ד 17
משנה ח 17
פרק ח 17
משנה י 17
פרק ט 20
משנה ז 20
פרק י 23
משנה ז 23

פרק א

משנה א

בראשית ממלאכת מסכת זו נשגבה ממני מכל דינים השנוים במסכת שביעית מצאתי ראיתי הרון בענין שמיטת כספים וכל דיני פרוזבול נזכרים בטוש"ע ח"מ סי' ס"ז בכללותי' ופרטותי' ברם בכל תשעהם המדברים בענין שמיטת הארץ ר"ל עבודות המותרו' והאסורו' בקרקעות לא ראיתי ולא מצאתי בטוש"ע באחד המקומות. הן אמת כל הדינים השנויי' במסכת' המדברים בענין עבודת הארץ בשנה הששית הנכנסת לשביעית שפיר עבדו דלא זכרו. משום דקי"ל כרבן גמליאל ובית דינו דבטלו תוספת שביעית כמ"ש הר"ב בסוף משנה א'' ובסוף מ"א פ"ב וכמו שאבאר להבא בס"ד. אמנם כל הדינים השנויי' בענין שביעית עצמו ובדיני ביעור לא ראיתי שום ביאור. רק הטוי"ד סי' של"א הער' בזה"ל ובשביעית היא שמיטה ואסור בחרישה ובזריעה ובכל עבודות קרקע. ובארץ ישראל האידנא מדרבנן. ויותר מזה לא מצאתי בטור. ובחבור הש"ע גם את זה לא כתב. ואולם מדיני תרומות ומעשרות האריכו בדיניהם. ובסוף הסי' כתב הרמ"א בהג"ה דרב המחבר השמיט כל דיני מעשר עני וכו'. גם בדיני תרומות ומעשרות השמיט כמה דינים וכו' ובבאר הגולה כתב ע"ז. קצתם העתיק המחבר כפי שהי' נראה להמחבר יותר הכרחי ע"כ. וכולם לא הערו שכל דיני שביתות הארץ בשביעית ודיני ביעור פירות שביעית נשמטו לגמרי. ועמדתי משתאה. לגודל הפליאה. ובחיפוש מחיפוש מציאה ממציאה. שאלות ראשונים שאלתי עיני ראהו בשל"ה בשער האותיות. דף ל"ז ע"ב הניח זה דבר השמטה בתימה. והאריך בכל הדינים הללו בביאור שלם ולקיחה תמה:

משנה ד

שנאמר בחריש ובקציר תשבות וכו' למוצאי שביעית ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות וכו' יצא קציר העומר ע"כ. ובמ"ק ג' ובר"ה ט' ובמכות ח' וכן במנחות ע"ב. איתא יצא קציר העומר שהיא מצוה. וז"ל הר"ש ובפ' ראשון דר"ה מפרש ור' ישמעאל דמוסיפין מחול על הקודש מנ"ל יליף לה מיוה"כ דכתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וגו' ומרבי שבת וכו' וה"ה שביעית וכו' ות"ק דמתני' דהכא היינו ר' עקיבא כדתני' התם בברייתא ומשמע סוגי' דהתם דקראי דיוה"כ לא צריכי לר"ע דיליף כולהו משביעית. ותימה ר' ישמעאל נמי נילף משביעית דבפ"ק דמ"ק אמרינן הילכתא בעשר נטיעות לר' ישמעאל וכיון דהילכתא למישרי ילדה ממילא זקינה אסורה ותירץ ר"ת דצריכ' קרא לר' ישמעאל משום תוספת דלאחריו ועל חנם דחק דמהלכה לא ילפינן כי היכי דאין דנין

ק"ו מהלכה וכ"ת א"כ לישני הכי לר"ע בפ"ק דמ"ק דאע"ג דאיכא הילכת' צריכ' קראי דבחריש וקציר לאגמרי אשבת ויוה"כ ויו"ט אם איתא דלא אתי אלא לאחרינא לא הוי לי' למיכתב קרא גבי שביעית כיון דלשביעית גופי' לא צריך. ע"כ. וכ"כ תוס' בר"ה ט' ד"ה ור' ישמעאל וכו' תימה לר"ת הא אמרי' פ"ק דמ"ק הלכתא לר' ישמעאל קראי לר"ע דעשר נטיעות הלמ"ס וכיון דהילכתא למישרי ילדה ממילא זקינה אסורה ותי' ר"ת וכו' ובחנם דחק כיון דשביעית גופה מהלכה לא ילפינן מינה שבת ויוה"כ ויו"ט דאין דנין ק"ו מהלכה והשתא לר' ישמעאל איצטריך קרא משום שבת ויו"ט ואיצטריך הלכה למישרי ילדה והא דלא משני הכי במ"ק לר"ע דאיצטריך קרא וכו' דא"כ לא הו"ל למכתב קרא גבי שביעית וכו' ואחר שהעתקתי דברים הנזכרים דע כי בסוגי' דמ"ק ג' אהא דאר"א א"ר יוחנן עשר נטיעות הללמ"ס. פריך הש"ס והני הילכתא נינהו קראי נינהו דתניא בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין צריך לומר חריש וכו' שיצא למוצאי שביעית וכו' וכתבתי בתכ"ש אע"ג דבמסור' הש"ס מציין בצידו שביעית פ"א. אפ"ה שפיר אית' דתני'. ולא דתנן משום דלאו משנה היא שהרי התם לא נזכר ר"ע אלא ת"ק בסתמא. אבל ברייתי' היא דנשנית בשם ר' עקיב' וכמ"ש הר"ש הנ"ל. איברא לכאורה היא גופי' קשי' דלמה הניח הש"ס המשנה ומייתי הברייתי' [ואין זה מדרך הש"ס כמ"ש תוס' שבת ק"ה ד"ה והתני' ע"ש ובכמה דוכתי גם בסוגי' דר"ה כ"ח דקדק הגמ' ג"כ מ"ט שביק מתני' ומותיב מברייתי' כו' וכן בגיטין כ"ז וב"מ י"ח] להכי השכיל המקשה להביא הברייתי' דתני' בה ר' עקיב' אומר אין צריך וכו' ולשיטת ר"ע דס"ל בנזיר מ"ד פ"ז ובגמ' שם נ"ו דדנין ק"ו מהלכה ע"ש. אין לומר בקושי' הר"ש ותוס' ופריך שפיר והני הילכתא וכו' דלר"ע נוכל למילף שבת ויוה"כ ויו"ט מהילכת' דעשר נטיעות [לשיטתי' בנזיר הנ"ל דבעי למילף רביעית דם מק"ו מעצם כשעורה אע"ג שהיא הלכה. והיאך מצי לומר הכי שהרי א"כ קשה הך דהכא דלמה לי' בחריש ובקציר ועל הר"ש ותוס' שכתבו בפשיטות דהוי מצי הש"ס לתרץ אליבא דר"ע במ"ק צע"ק]. ובזה יתכן ג"כ בר"ה ט' ובמכות ח' דאיתא דתניא ר"ע אומר בחריש וכו' והוה מצי לומר דתנן בחריש וכו' מן המשנה דהכא משום שכבר כתבו תוס' נדה ס"ב ד"ה כבריית' כיון שסידר הש"ס הכא הכי הוקבע נמי בשאר מקומות הכי ע"ש וכ"כ בשאר מקומות. ובסוגי' דמ"ק שזכרתי דמסיק הש"ס ד' דר"ע לית לי' הלכתא אלא מקראי דבחריש ובקציר מפיק לתוספת שביעית ומעתה לא ידענא דמנ"ל לר"ע לחלק בין נטיעה או זקינה וכ"ת ה"נ דלר"ע אין חולק שהרי במשנה ח'[והעתיקו תוס' בסוגי' דהכא במ"ק ג' ד"ה נטיעות] תנן עד אימתי נקראו נטיעות וכו' [פי' לענין דמותרין לחרוש כל בית סאה בשבילן עד ר"ה] ר' עקיב' אומר נטיעה כשמה אלמא

דס"ל לר' עקיב' דנטיעה דהיינו ילדה חלוק' מזקינה. וקשי' מנ"ל לחלק וצ"ע בשלמא לתירוצו של רב אשי בסוף הסוגי' במ"ק ד' דכי גמירי הילכתא דתוספת שביעית דוקא בזמן שביהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים ע"ש יש לומר כמ"ש תוס' ר"ה ט' שילהי ד"ה ור"ע האי ועניתם וכו' דגמירי הילכתא בזמן שביהמ"ק קיים דומי' דניסוך המים ולפי אותו מסקנא יתכן לפרש הלכתא כר' עקיבא וקראי לבזמן שאין בהמ"ק קיים. וא"כ אתי שפיר הא דאמר ר"ע נטיעה כשמה דכל זמן שבני אדם קוראים לה נטיעה מותר עד ר"ה אבל אח"כ מיקרי זקינה ואסורה בתוספת שביעית. אבל לתירוצו של הסוגי' דלר"ע לית לי' הלכתא בעשר נטיעות כלל צע"ג. ודע דגם רש"י בסוכה ל"ד. שכתב עשר נטיעות וכו' הלמ"ס חורשין כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה אע"פ שמצוה מן התורה להוסיף מחול על הקודש כדנפקא לן מבחריש ובקציר תשבות חריש של ע"ש הנכנס לשביעית ואסור לחרוש למ"ד יום לפני ר"ה כדאמרי' במ"ק מקראי בנטיעות נאמר למשה בסיני שמותר לחרוש תחתיהן עד ר"ה כדי שלא יבשו וכו' ובאילנות זקנים נאסר שלשים יום לפני ר"ה כדאמרי' במ"ק לר' ישמעאל מהלכתא ולר' עקיב' מקראי וחכמים עשו סייג לתורה ואסרו בשדה הלבן מפסח ואילך ובשדה האילן בזקנים מעצרת ואילך וכו' ע"כ ואחר הדיוק והעיון בדבריו נראה דאפילו מאן דאית ליה תוספת שביעית מקראי בחריש ובקציר אית לי' נמי הלכת' והיינו כמ"ש תוס' בר"ה ואכתי צ"ע ואין כאן מקום להאריך. אך הסתכל במ"ש רש"י שם בסוכה בתחילת דבריו בזה"ל עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למ"ס אלו שלשה נשאלו בבית המדרש מנין להם מן התורה והשיבו שהלמ"ס הם ושמע השומע וגרסם כסדר ששמעם. וכן שיעורין וחציצין ומחיצין שמען השומע וסדרן כסדר ששמען ע"כ. וצ"ע דהא ממסקנא דרב אשי דר"ג וב"ד שהתירו זקינות עד ר"ה משום דומי' דניסוך המים מוכרח דשלשה הלכות אלו נאמרו ביחד למשה בסיני וכ"כ תוס' במ"ק ד' ד"ה אלא אמר ר' אשי וכו' וקא דייק ר"ג מה שייכא תוספת שביעית גבי ניסוך שניתנו למשה גבי הדדי וכו' א"ו למילף סמכינהו רחמנא ע"כ. ואי כפירש"י בסוכה דשלשתן נשאלו בבה"מ וכו' קשה מנ"ל לר"ג למידרש דומי' דניסוך דילמא הא כדאיתא והא כדאיתא וכן איכא למידק דהשתא נמי אי אפשר לומר דר"ע אית לי' נמי הלכתא דא"כ קשי' קרא למה לי ומה שייכא תוספת' שביעית גבי ניסוך. והו"ל למסור הלכה למשה בנטיעות בפני עצמה בלתי סמוכה לניסוך המים והוי ידעינן איסור תוספת' שביעית ח"כ והוא במק' ח' ע"א בכל זמן א"ו דלר"ע דדריש בחריש ובקציר לית לי' הלכתא כלל לשיטת רב אשי כמו לתירוץ ראשון שבסוגי' את כל אלה צריך ביאור וכאן אין מקום לקבל ארוך:

ואשר ע"כ נראה לומר בהעמק יסודה ככל צורכה יתוקן הכל גם מ"ש הר"ב והרמב"ם בסוף פ"א ר' עקיבא אומר נטיעה כשמה בת שנתה קרוי' נטיעה וכו' והלכה כר"ע. לכאורה לא ידענא לאיזה תועלת כתבו דהלכה כר"ע אחרי שכבר כתב הר"ב דקי"ל כר"ג וב"ד וכל האילנות בין זקינות בין נטיעות מותרין עד ר"ה. ולכן דע ברורי דינים השנויי' בובריש פ"ב יוצאים להענפים הללו. הנה שדה האילן אסור לחרוש בשנה ששית מעצרת ואילך. ושדה הלבן דהיינו שדה של תבואה וקטנית אסור אפילו מפסח בשנה ששית ואילך. ובשדה האילן יש תנאי בד"א דמותר לחרוש כל בית סאה בשבילן עד העצרת. דוקא כשיש שלשה אילנות נטועים בבית סאה [ראוים לעשות ככר דבלה של ס' מנה וכו'] אבל פחות מכאן אין חורשין כל בית סאה אלא תחת האילן לבדו וחוצה לו כמלא אורה וסלו וכו' וכל קרקע חשוב כשדה הלבן ואין חורשין אלא רק עד הפסח. עוד תנאי באילנות בד"א דצריכין שיהיו ראוים לעשות הני מילי משלשה אילנות ועד תשעה אבל מעשרה אילנות ולמעלה אע"פ שאין עושין ככר וכו' חורשין כל בית סאה בשבילן. עד עצרת כדין שדה האילן. והנה הדינים הללו וכה"ג הנזכרים עי' ב' ובפ"ב הנה הנם מתקנות ב"ש וב"ה. דאפילו לת"ק דבמשנה ד' שנאמר בחריש ובקציר וכו' דיש תוספת מן התורה מ"מ זמן רב דפסח ועצרת לאיסור תוספת לא ידענא אלא מתקנת' דב"ש וב"ה. עוד התקינו בנטיעות דהיינו ילדות אין להם הדין זקינות לגמרי כמו דתנן במ"ו עשר נטיעות מפוזרים כלומר דבזקינות כשנטועין ג' לבית סאה חורשין כל בית סאה עד עצרת אבל בילדות לא מהני. אלא דוקא עשרה ובפחות מעשרה ילדות אין חורשין אלא תחתיהן לבד וקרקע הנשאר דינו כשדה הלבן ואסור בתוספת מפסח וכמ"ש הר"ב רמ"ו ד"ה נטיעות ע"ש. ואתה קורא המשכיל בקוצר ענפים הללו מבואר לפניך כל המשניות של. וכפי שפי' הר"ב ברפ"א שצריך להוסיף משנה ששית וכו' ולקמן ילפי' לה מקרא כלומר כר' עקיבא והוא הת"ק דאמר לקמן במ"ד שנאמר בחריש ובקציר וכו' [והוא לא ס"ל הללמ"ס כלל כמ"ש כבר להדיא בסוגי' דמ"ק אלא דריש לה מקראי מיהו לפי דין תורה הוי סגי בתוספת למ"ד יום או פחות. ואתי ב"ש וב"ה ותקנו הזמנים של שדה האילן ושל שדה הלבן. וגם ההפרש שבין אילנות זקינות ובין נטיעות ילדות ואחר כל הדברים האלה נ"מ עוד לידע עד אימתי נקראו נטיעות דלא סגי בשלשה לבית סאה אלא דוקא עשרה לבית סאה ופחות מעשרה אין חורשין להן אלא לצורכן וקרקע הנשאר אסור מפסח כדין שדה הלבן. ועל זה אמר ר' עקיבא נטיעה כשמה. בת שנתה קרוי' נטיעה. ואח"כ קרוי' אילן וסגי בשלשה לבית סאה. ומתוך ברורי מדות הללו יתבארו דברי הר"ב רמ"ו היטב. ודלא כגדול אחד המיוחד בדורו שכתב על דברים הללו שכתב

הר"ב במשנה דעשר נטיעות שדרכו נסתרה שמסוגי' הש"ס וירושלמי לא משמע כדבריו וכו' ולפמ"ש בס"ד דברי הר"ב ברורים. ויתהלך במישרים. והוי יודע הא דלא כתב הר"ב וגם הרמב"ם בפירושו בפלוגת' דר' ישמעאל ור' עקיבא במתני' דהכא הלכה כדברי מי כדרכם בכל המקומות. היינו משום דאין נפקותא לדינ' דגם ר' ישמעאל ס"ל דתוספת שביעית אסורה דהלכתא דעשר נטיעות עד ראש השנה מכלל דזקינה אסורה כדמסיק בסוגי' דמ"ק ד' הלכתא לר' ישמעאל קראי לר' עקיבא ע"ש. א"כ בין למר ובין למר תוספת שביעית אסורה כשביעית עצמה. ותו מדכתבו הרמב"ם בפירושו וכן הר"ב לעיל במ"א דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני' וכו' ומותר לחרוש עד ראש השנה של שביעית וכ"כ הר"ב ע"ש לקמן רפ"ב ד"ה ושדה אילן וכו' וכל המשניות הללו דחויות הן כדאמרי' שר"ג ובית דינו נמנו וכו' ובטלום ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית ע"כ. שוב לא יצא לנו לתועלת אם הלכה כר"ע או כר' ישמעאל לענין שביעית אלא סגי בזה דקי"ל כר"ג וב"ד דתוספת שביעית לגמרי מותר. ברם לפי שר"ג וב"ד סבירא להו כר' ישמעאל דעשר נטיעות הילכתא היא [ולא כר"ע דמפקי תוספת שביעית מקראי] וכי גמיר' הלכתא דומיא דניסוך המים בזמן שביהמ"ק קיים כדמסיק רב אשי והוא בתראי. נמצא למידין דקי"ל כר"ג וב"ד מוכרח דלא כר"ע דדריש תוספת שביעית מקראי אלא כרבי ישמעאל דתוספת שביעית אתי' מהלכתא והלכך בזמן שאין ביהמ"ק קיים מותר לחרוש עד ר"ה כמבואר כל זה מתירוצו של רב אשי. וכ"פ הרמב"ם רפ"ג מה' שמיטה עבוד' הארץ בשנה ששית שלשים יום סמוך לשביעית אסור' הלמ"ס ומפני שהוא מתקנה לשביעית ודבר זה בזמן שביהמ"ק קיים וכו' ובזמן שאין מקדש מותרין בעבודת הארץ עד ר"ה כדין תורה ע"כ. וכ"כ בפירושו ר"פ דהכא בשם התוספת' ר"ג וב"ד התקינו שיהיו מותרין בעבודת הארץ עד ר"ה מפני שדעתן כדעת ר' ישמעאל שהוא מוציא מה שנאמר בחריש ובקציר לענין אחר כמו שיתבאר בזה ה'. ואנחית לי בזה הא דפסק הרמב"ם בפ"ז מה' תמידין דין ט' דקצירת עומר דוחה שבת ואם אמנם כבר תמה ע"ז הש"ך בי"ד סי' רס"ב סק"ב וגם הלחם משנה שהרי פסק נמי דנקצר בי"ו כשר. וסוגי' הש"ס במנחות ע"ב דלמ"ד נקצר בי"ו כשר אין קצירת העומר דוחה שבת והניח בצ"ע. ואחריו קם להתעורר עוד בזה בבה"ז שואל ומשיב לגאון אחד ע"ש. אבל בלאו סתיר' זו נמי צריכין אנו למידע מנ"ל להרמב"ם דין זה דדוחה שבת. ואי מסתמא דמתניתין דמנחות סוף פ"י דתנן ודוחה את השבת הא אסיק בסוגי' ע"ב שם דמה דתנא ודוחה את השבת היינו להקרבה אבל לא לקצירה. ונוסף לזה שהרי בכל מקומות פסק כר"ע נגד רבי ישמעאל וא"כ הו"ל לפסוק כר"ע דלא דריש מה חריש רשות יצא קציר העומר שהיא מצוה. אבל ממה שכתבתי

דגם במתני' דהכא פסק כר' ישמעאל נגד ר"ע משום דר"ג וב"ד פסקו כר"י. ניחא נמי התם. ויצא לנו עוד נפקותא לפי המתבאר בסוגי' דר"ה ט' דקרא ועניתם את נפשותיכם דכתיב גבי יוה"כ לדעת ר' ישמעאל אתי' להורו' לתוספת יוה"כ ולשבת ויו"ט. אבל לדעת ר"ע אתי' להורות כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי. ותוספת שבת ויו"ט ויוה"כ יליף לה ר"ע כולהו משביעית ע"ש. וכ"כ תוס' שם ד"ה ור"ע וכו' יליף וכו' ועמ"ש בס"ד לקמן והנה הרמב"ם בהלכות שביתת עשור לא כתב להא דאוכל ושותה בתשיעי וכו'. נראה לכאורה דלשיטתי' אזיל דפסיק כר' ישמעאל דתוספת שביעית הלכה היא ואין למדין ממנה כמ"ש הר"ש והתוס' שהעתקתי למעלה. וא"כ איצטריך ועניתם להורות תוספת יוה"כ. ברם הטור א"ח סי' תר"ד כתב תני ר"ח ב"ר מדפתי ועניתם את נפשותיכם וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי. וכתב הב"י וא"ת הא האי קרא ועניתם איצטריך ללמד דמוסיפין מחול על הקדש. כדדריש לה ביומא פ"א ובר"ה ט'. ואין לומר דהטור סובר דתוספת מחול על הקדש לא הוי דאורייתא ומ"ה אייתר לי' קרא לדתני ר"ח ב"ר מדפתי שהרי כתב בסימן תר"ח דמקרא נפקא דצריך להוסיף מחול על הקדש. וי"ל דהטור סובר כר"ע דנפקא לי' שמוסיפין מחול על הקדש מקרא דבחריש ובקציר תשבות כדאי' בפ"ק דר"ה ע"כ. ולכאורה סותר הב"י דברי עצמו דלקמן סי' תר"ח. אהא שכתב הטור ואוכלין ומפסיקין קודם בין השמשות דמקרא נפקא שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה. כתב הב"י דמקרא נפקא לן בפ' בתרא דיומא דף פ"א ע"כ. והנה בפ"ב דיומא לא נזכר כלום מבחריש ובקציר. אלא רק ילפותא דועניתם את נפשותיכם. ותו לפי מה שבררתי למעלה דמר"ג ובית דינו מוכרחין אנו לומר דהלכה כר' ישמעאל. וא"כ לפום סוגי' דר"ה ט' איצטריך ועניתם להורות שמוסיפין מחול על הקדש והשתא נשאר קושית הב"י על הטור אדוכת' דאע"ג דבכל דוכת' קי"ל כר"ע הכא יצא מן הכלל משום דפסקינין כר"ג ובית דינו נגד ר"ע. ואין לומר נהי דתוספת שביעית הלמ"ס היא כר' ישמעאל. מ"מ משום דקי"ל כר"ע כלומר כר"ע דאמר בנזיר שזכרתי לעיל דלמדין ק"ו מהלכה. דזה לית' דודאי הלכתא שם כר"א ור' יהושע רבו דר"ע דדחי לר"ע דאין למדין מהלכה וכ"פ שם הרמב"ם והר"ב דלא כר"ע. גם חידוש שלא הזכיר הב"י דדעת הטור כמר ברי' דרבינ' בפסחים ס"ח דכולה שתא יתיב בתענית לבר ממעלי יומא דכפורי דתנא ר"ח ב"ר מדפתי ועניתם את נפשותיכם וכו' מעלה עליו וכו' וכתבו תוס' בר"ה ט' ד"ה כאלו וכו' דמר ברי' דרבינ' ס"ל כר"ע דאי כר' ישמעאל לית לי' הך דרשא וכו' ע"ש. מיהו בזה אין בו כדי לעלות ארוכה דשפיר י"ל דמר ברי' דרבינא ס"ל כאוקמתי' דר"נ

בר יצחק או כאוקמתא דר' יוחנן בסוגי' דמ"ק ד' דמוקמי דר"ג ובית דינו באופן אחר. אבל לתירוצו של רב אשי דהוא בתראי וקי"ל כוותי' בכל מקום א"כ לא אתי' דר"ג ובית דינו רק לשיטת ר' ישמעאל נגד ר"ע. והלכך אית לן למיפסק כוותי' דר' ישמעאל. ואשר ע"כ לולא דברי הב"י ה"א דהטור פסק כסוגי' דיומא פ"א דפריך הש"ס ותנא דעצם עצם [מדאיצטריך למעוטי לתוספת החול מעונש ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין מחול על הקדש והאי ועניתם בתשעה מאי עביד לי'. רש"י] האי בתשעה לחדש מאי עביד לי' [ומשני הש"ס] מיבעי לי' כדתני חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכי בתשעה מתענין וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו התענה וכו'. מצינו למדין למאן דאמר דגמר עצם עצם ידעינן תוספת מחול על הקדש מדאיצטרך למעוטי וכו' כמו שפירש"י ואייתר ועניתם לומר כל המתענה בתשיעי מעלה עליו הכתוב וכו' ועפ"י הדברים האלו שפיר פסק הטור הכא בסי' תר"ד וכן לקמן בסי' תר"ח. [ואולי מ"ש הב"י בסי' תר"ח דמקרא נפק' בתרא דיומא אף הוא יהי' מכוון לגמור השם דדעת הטור כדתנא דגמר עצם עצם. ומזה ילפינן תוספת מחול על הקדש. וחזר קצת ממ"ש בסי' תר"ד מטעמ' דסבר הטור כר' עקיבא דליכא למימר הכי כדאמרן]. ובינותי בספרים וראיתי הט"ז ר"ס תר"ח כתב לפרש דדעת הטור כמו שכתבתי בס"ד דז"ש הטור דמקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין באיסור עשיית מלאכה היינו קרא דילפי' בפ"ב דיומא גזירה שוה דעצם עצם וכו'. מיהו זה שתמה הט"ז על הלבוש שכתב דילפי' תוספת מבחריש וקציר ותמה עליו הט"ז דלמאן דיליף מזה ס"ל ה"ה נמי כל שבת ויו"ט בעינן תוספת כדאי' בפ' י"כ וא"כ מ"ט כתב הטור דוקא ביו"כ יש תוספת ובשבת ויו"ט לא כתב כלום בסי' רס"א וכו' ע"כ. מדבריו של גדול הט"ז ניכר שלא ראה הכא כל מ"ש הב"י כאן. דאם ראה וידע הב"י כתב דהטור פוסק כר"ע ויליף תוספת מקרא דבחריש וקציר. עד שהוא מתמה על הלבוש שכתב ויש מפרשים דילפינן מבחריש וקציר [וכוונתו על מ"ש הב"י]. ה"ל לט"ז לתמוה על הב"י שהחליט תירוץ זה בסי' ר"ד כמו שהעתקתי למעלה. וגם דע דמ"ש הט"ז דלמאן דיליף מזה ס"ל ה"ה וכו' כדאי' בפ' י"כ. טעו' נפל דבפ' יו"כ ליתא אלא צ"ל כדאי' בפ"ק דר"ה והיינו בדף ט'. שוב ראיתי כתב הרמב"ם פ"ג מה' נדרים דין ט' הנודר שיצום בשבת או ביו"ט חייב לצום וכן הנודר שיצום יום א' או יום ג' כל ימיו ופגע בו יום זה והרי הוא י"ט או ערב יוה"כ. הרי זה חייב לצום וכו'. וכתב הכ"מ וי"ל בדברי הרמב"ם שנראה לכאורה שהוא סובר דבערב יוה"כ ובר"ח אסור להתענות מן התורה ומשמע דערב יוה"כ היינו מדרש' ועניתם את נפשותיכם ויש לתמו' על ערב יוה"כ דאטו משום דרש' ועניתם שהיא אסמכ' בעלמא לימא שהיא מדאורייתא.

וי"ל דאין הכי נמי שאינם אסורין אלא מדרבנן וכו' וכבר כתבתי שהדעת נוטה לומר שרבינו הרמב"ם סובר דערב יוה"כ ור"ח לא מיתסר' אלא מדרבנן ואפי' הכי אין צריכים חיזוק לפי שיש להם אסמכתא בד"ת וכו' ע"כ. וכן כתב בספרו הגדול בב"י א"ח סי' תי"ח אחר שהביא לשון הרמב"ם בפ"ג מהל' נדרים הנ"ל כתב ויש לדקדק בדברי הרמב"ם וכו' דאטו משום דרש' דועניתם את נפשותיכם שהיא אסמכתא בעלמא לומר שהיא מדאוריית' וכו'. וכך נ"ל דאין הכי נמי דאינם אסורין אלא מדרבנן אלא כיון דיש להם קצת סמך בתורה לא אתי לזלזל בהו וכו' וקצת צריך ביאור ממ"ש הב"י בכ"מ שדעת נוטה לומר דהרמב"ם סובר דערב יוה"כ ור"ח לא מיתסר' אלא מדרבנן. אבל בש"ע א"ח סי' תי"ח סעי' ד' כתב שדברי הרמב"ם נראה לכאורה שהוא מדאורייתא ע"כ. ובש"ע שם סי' תק"ע סעי' ג' כתב שמדברי הרמב"ם נראה שהם [כלומר ר"ח וערב יוה"כ] של תורה ע"כ. הרי בשתי מקומות אלו החליט קצת דלא כמו שהחליט קצת בחיבורו כס"מ. וי"ל וכתב המג"א סי' תק"ע סק"ט ד"ה דה"ה לר"ח וכו' אלא ר"ח הוא דרבנן שאסור להתענות בו אבל ערב יוה"כ מוכח שהוא מדאורייתא דהא ילפי' מקרא שמצוה לאכול. ומ"ש הרב"י דאסמכתא בעלמא הוא תימ' הא אמרי' ביומא ותנא דעצם האי ועניתם מאי עביד לי' מיבעי לי' כו' א"כ מוכח דדרשא גמור' היא דאל"כ הקושי' במקומה עומדת וכו' וכ"מ בר"ה דקי"ל כר"ע דאית לי' להאי דרשא לדרשא גמורה ע"ש. וכ"מ בטור סי' תר"ד שהוא מדאורייתא ע"כ. ולכאורה אין תימ' על הרב"י שהוא כתב דבריו לדעת הרמב"ם וראה וידע מ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' ש"ע דין ו' בזה"ל כשם ששבות מלאכה בו בין ביום בין בלילה כך שבות לעינוי בין ביום בין בלילה וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו שנא' ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב התחיל לצום ולהתענות מערב תשיעי הסמוך לעשירי וכן ביציאה שוהה בעינוי מעט מליל אחד סמוך לעשירי שנאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם ע"כ. הנך רואה פשטות דברי הרמב"ם דמפיק תוספת עינוי מקרא דועניתם ולא ס"ל כתנא דעצם ביומא פ"א וא"כ אין מקום לתמיהת המג"א מסוגיא דיומא דהתם למאן דיליף תוספת מעצם שפיר קאמר הש"ס דאיהו מיבעי לי' קרא דועניתם לכדתני חייא ב"ר מדפתי לומר לך כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב וכו'. אבל לשיטת הרמב"ם דמפיק קרא דועניתם למילף תוספת עינוי ביוה"כ. הרי ודאי דמעלה עליו הכתוב אינו מן התורה אלא מדרבנן דרך אסמכת' והשתא נמי מסוגי' דר"ה ט' שהער' המג"א דקי"ל כר"ע וכו' אין לתמוה על הב"י דכבר בררתי בצדק דפלוגתא דהכא מוכרח דקי"ל כר' ישמעאל וכר"ג ובית דינו נגד ר"ע וכמ"ש נמי הרמב"ם דתוספ' שביעית אתי' מהלכה למ"ס דעשר נטיעות ולפי

דאין למדין מהלכה איצטריך קרא דועניתם לתוספת יוה"כ. ובכן ברור דהא דכל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב וכו' אינו אלא מדרבנן דרך אסמכתא כמו שהחליט הב"י גם בכסף משנה שהדעת נוטה דס"ל להרמב"ם דערב יוה"כ לא מיתסר אלא מדרבנן. גם בזה שכתב המג"א דמשמע מהטור בסי' תר"ד שהיא מדאורייתא אמנם לכאורה י"ל דהטור ס"ל ג"כ כהרמב"ם לדעת הב"י דאכילת ערב יוה"כ אינו אלא מדרבנן ואסמכוה אקרא דועניתם והלכך הביא הטור בסי' תר"ד משום דעכ"פ מצוה דרבנן היא. וממ"ש הטור והכי קאמר קרא וכו' ומדאפקי' רחמנא לאכילה בלשון עינוי וכו'. אין ראי' דמדברי תורה ממש קאמר. תדע שהרי כל דברי הטור הללו לקוחין ככתבו וכלשונו שכתב הרא"ש בפ' יוה"כ סי' כ"ב. גם הטעם שצום הקב"ה לאכול ולשתות ערב יוה"כ כדי שלא להזיק התענית וכו' את הכל העתיק הטור מלשון אביו הרא"ש. [דכתיב כל המכוין הזה מדעתי' ולא נזכר הא דתני ר"ח מדפתא כל האוכל וכו'. כרב אלפס. משמע דלהרי"ף אפי' מצוה דרבנן ליכא והך קרא דועניתם כתבו הרי"ף אבריית' דדריש לה לתוספת יוה"כ ושבת כמ"ש נמי הרא"ש בסי' ח'] והנה הרא"ש גופי' שכתב באותו הפרק לעיל סי' ח' ת"ר ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכו' מכאן שמוסיפין מחול על הקדש וכו' שבת מנין ת"ל תשבות י"ט מנין ת"ל שבתכם כל שבת שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפני' בין מלאחרי' יכול יהא חייבין על התוספת ת"ל והנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה וכו'. יכול לא יהא עונש כרת על תוספת מלאכה אבל יהא כרת על תוספת עינוי ת"ל כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה על עיצומו של יום וכו'. הרי לפנינו דמקרא ועניתם דריש לתוספת יוה"כ ושבת ויו"ט וא"כ ע"כ כל הא דכתב בסי' כ"ב לא כתב אלא מדרך אסמכתא. וע"פ הדברים האלו מ"ש הב"י בסי' תר"ד ליישב לדעת הטור דס"ל כר"ע דיליף תוספת יוה"כ מבחריש וקציר כמו שהעתקתי למעלה. איכא למידק מה יענה הב"י בסתיר' דברי הרא"ש שכתב בסי' ח' דילפינן תוספת מועניתם ואפ"ה כתב בסי' כ"ב תניא ר"ח בר רב מדפתי ועניתם וכו' וכי בתשעה מתענין וכו' מעלה עליו הכתוב וכו' אלא ע"כ לומר דמ"ש הרא"ש בסי' כ"ב היינו רק מדרבנן א"כ גם בדעת הטור ה"ל לפרש הכי. איברא לפמ"ש למעלה דהטור בסי' תר"ח שפסק תוספת בין בעינוי בין באיסור מלאכה וגבי שבת ויו"ט לא כתב כלום מאיסור תוספת. על כרח' דס"ל כתנא דעצם עצם [דאי מקרא ועניתם לא ידענא איסור תוספת אלא גבי עינוי אבל במלאכה מנ"ל] כלומר מדאיצטריך בעצם היום הזה גבי עינוי וכן גבי מלאכה ביוה"כ דאינו עונש כרת מכלל דאסור עכ"פ. א"כ מוכרח דועניתם לא אתי' להורו' על איסור תוספת משני טעמים. חדא דלמה איצטריך גבי יוה"כ הא כבר ידעינן מדאיצטריך בעצם. ותו דא"כ הוי

גם גבי שבת ויו"ט איסור תוספת מדאורייתא. והטור לא פסק הכי. ולכן מהכרח לומר דועניתם אתי' לכדתניא ר"ח בר רב מדפתי דמעלה עליו הכתוב כאילו מתענה בתשיעי ועשירי והלכך שפיר כתב המג"א דמשמע מטור סי' תר"ד שעיו"כ היא מדאורייתא. ברם ראיתי אהא שכתב הטור בסי' תר"ח ואוכלין ומפסיקין קודם בה"ש דמקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה. כתב הב"י כן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש. אבל מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' ש"ע נראה שהוא סובר שאין תוספת ד"ת אלא בעינוי אבל לא בעשיית מלאכה לא ביוה"כ ולא בשבתות. וכבר האריך הרב המגיד לתת טעם להרמב"ם ומ"מ כתב שדעת המפרשים שתוספת יש מן התורה גם לעשיית מלאכה וכדמשמע מדברי הרי"ף והרא"ש ע"כ. [והנה אחרי דדעת הרמב"ם בטילה ברובה שכל המפרשים והרי"ף והרא"ש והטור פסקו במוחלט דגם במלאכה צריך להוסיף מן התורה נעלם ממני דבש"ע סי' תר"ח לא הזכיר כלום מתוספת דמלאכה רק כתב אוכלים ומפסיקים קודם בה"ש שצריך להוסיף מחול על הקדש. משמע רק באכילה דהיינו עינוי צריך להוסיף. ולא ממלאכה. ויותר תמה המג"א ריש הסי' כתב בזה"ל תוספת עינוי דאורייתא אך אין בו כרת ע"כ. ולמה השמיט תוספת מלאכה. עוד נעלם דעכ"פ מדברי כולן נלמד דאין מצוה בתוספת רק באכילה ובמלאכה. אבל בשאר איסורין כגון רחיצה ונעילת הסנדל לא מצינו איסור תוספת. ואולם אהא שכתב הטור סי' תרי"א כל הדברים האסורין בעיקר היום אסורין גם בלילה ומה הן הדברים האסורי' מלאכה אכילה ושתיה רחיצה וסיכה וכו' זה לשון הב"י כל הדברים האסורין בעיקר היום אסורין גם בלילה מדמפסקינן מבעוד יום משמע שלילו כיומו לכל דבר ע"כ. וכן בבאר הגולה יוה"כ לילו כיומו לכל דבר וכו' ציין א"ק א' טור מהא דמפסיקין מבעוד יום וכו'. משמע דגם ברחיצה וסיכה וכה"ג חייב בתוספת. ודבר זה לא נמצא] נמצא עכשיו שלשה מחלוקות בדבר. דלהרי"ף ולהרא"ש ולכל המפרשים דין תוספת מדאוריית' בכל דבר שנאמר בו שבות בין בשבת ויו"ט ויוה"כ כברייתא ביומא פ"א דדריש נמי ר' ישמעאל בר"ה ט' ועניתם מלמד שמוסיפין מחול על הקדש וכו' שבת מנין ת"ל תשבתו יו"ט מנין ת"ל שבתכם כל מקום שיש בו משום שבות [ואתא לרבות שביעית. תוס' בר"ה ט' ד"ה כל מקום ולכאורה צא"ל דתנא קאי לפרש לרבות שביעית. אע"ג דידעינן גבי שביעית לר' ישמעאל מכח הילכתא דממילא שמעת מיניה דזקינה אסורה. מ"מ כתבו תוס' לרבות שביעית כלומר תוספת שלאחריו וכדעת ר"ת שכתבו תוס' לעיל] מוסיפין מחול על הקדש. ודעת הטור דבשבת ויו"ט אין דין תוספת מן התורה ואפי' מדרבנן כמ"ש הב"י סי' רס"א רק ביוה"כ יש דין תוספת בין באכילה בין

במלאכה. הדעת השלישי הרמב"ם דאפילו ביוה"כ אין דין תוספת רק באיסור אכילה. והנה באריכות הרב המגיד לתת טעם סוף דבריו דבפ"ק בר"ה אמרו דר' ישמעאל דורש תוספת מועניתם ור"ע דורש לכל האוכל ושותה וסובר הרמב"ם שהם חולקים וידוע דהלכה כר"ע מחבירו. גם הלח"מ אחר שבנה וסתר דמנ"ל להרמב"ם לעשות פשרה זו דדוקא ביוה"כ גבי עינוי יש תוספת ולא גבי מלאכה ושבתות וי"ט כתב בזה"ל ונראה לתרץ דהרמב"ם ודאי ראה דר"ע ור' ישמעאל בפ"ק דר"ה פליגי לגמרי דלר"ע לית לי' תוספת כלל אפי' בעינוי ולר' ישמעאל אית לי' תוספת בעינוי ובמלאכה ובשבתות וי"ט וראוי הי' לפסוק כר"ע מחבירו אלא משום דגבי עינוי אפסוק בגמ' דלא כוותי' דאמרו במסכת ביצה דף ל' דהא תוספת יוה"כ דאורייתא וקא חזינן לנשי דאכלו ושתו כו' משמע דפשיטא לי' לגמרא דתוספת עינוי דאורייתא וע"ש כי האריך. הנה שני נביאים מתנבאין בסגנון אחד דר"ע פליג על ר' ישמעאל גם בזה וס"ל דאין איסור תוספת כלל בכל מקום שנאמר בו שבות רק גבי שביעית מקרא דבחריש ובקציר. ולא לבד שלא גלו דעתם מנ"ל לאפושי בפלוגתא בין ר"ע ור"י ומנין לבא להקל באיסור תוספת אלא דאדרבה פשט' דסוגי' דר"ה ט' מוכרח כמ"ש תוס' שם ד"ה ור"ע וכו' דר"ע הוה יליף שבת ויו"ט ויוה"כ משביעית וכמ"ש נמי הר"ש שהעתקתי בתחילת הענין. וזה ברור לכל הבא על ענין הסוגיא דכל השקלא וטריא דקאי אהאמור בברייתא ח' תניא אידך יובל היא וכו' ואל תתמה שהרי מוסיפין על קדש ת"ל יובל היא וכו'. ועל זה קאמר ט' ודמוסיפין מחול על קדש מנ"ל ומשני הש"ס דנפקא לן מהא דתניא בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר וכו' אלא חריש של ערב שביעית וכו' ופריך ור' ישמעאל מוסיפין מחול על קדש מנ"ל וכו' משמע דלכ"ע ניחא דמפיק דמוסיפין לכל מקום מהא דשביעית ולהכי איצטריך יובל היא. אבל לשיטת הה"מ ולח"מ קשה אטו לר"ע מי ניחא דלמה לי יובל היא. הא לא ס"ל לר"ע אלא דוקא היכא דגלי בשביעית ולא בשארי מקומות שנאמר בהם שבות. ואם כה יאמר דאי לאו קרא יובל היא ה"א דגמרי' משביעית. א"כ השתא ודאי שפיר לומר קושטא דמילתא דנילף שבת ויו"ט ויוה"כ מק"ו דשביעית ורק גבי יובל מיעטה רחמנא יובל היא אבל שאר מקומות דכתיב בהן שבות אסורין בתוספת שלהן כמו שביעית מקל וחומר. ויש בזה עוד ידים מוכיחות אלא שאין הזמן גרמא להאריך. כללא של דבר פשטא דסוגי' מורה דר"ע אית לי' תוספת בכל מקום דיליף משביעית וכמ"ש הר"ש ותוס' בד"ה ור' עקיבא [מיהו מ"ש תוס' באותו דיבור ועוד דר"ג לית לי' תוספת כלל וכלל. אינו מוכרח שכבר כתבו תוס' במ"ק ד' ד"ה מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין ואי קשי' וכו' דצריך לעשות תוספת גבי שבת וכו'. איכא למימר ההוא פורתא לא קחשיב

כיון דלא הוי אלא כל שהוא וכי האי שיעורא נמי יהא מודה ר"ג דצריך להוסיף ע"כ] ומעתה קושי' הה"מ ולח"מ על הרמב"ם קיימ' כדמעיקרא ורחש לבי דבר טוב ליתן טעם לשבח ע"פ הסוגי' דיומא פ"א דקאמר בשלמא רב פפא דאמר דדין יוה"כ כשבת דלא ענש אלא א"כ הזהיר דהיא גופי' שבת איקרי דכתיב תשבתו שבתכם לא אמר כרב אחא ב"י דיליף שבת שבתון משבת בראשית מה להלן לא ענש אא"כ הזהיר אף גבי יוה"כ לא ענש אלא א"כ הזהיר דקרא דכתיב בגופי' עדיף. אלא רב אחא ב"י מאי טעמא לא אמר כרב פפא (ומשני) מיבעי ליה לכדתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש יכול יתחיל ויתענה בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחילין ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקדש. ואין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל מערב עד ערב. ואין לי אלא יוה"כ (ימים טובים צ"ל) שבתות מנין ת"ל תשבתו אין לי אלא [ימים טובים שבתות צ"ל] שבתות ימים טובים מנין ת"ל שבתכם וכו'. נמצא לרב פפא דאיצטריך תשבתו שבתכם [עי' רש"י ד"ה תשבתו שבתכם ומשבת שבתון לא גמר וכו' להכי נקט תשבתו שבתכם דהיא יתירא דהוא גופי' איקרי שבת] להורות דהוי יוה"כ כשבת לעונש ואזהרה א"כ אין שום ריבוי לתוספת שבת ויו"ט. רק ביוה"כ גופי' ובעינוי ידעינן דצריך להוסיף מקרא ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול יתחיל ויתענה בתשעה ת"ל בערב וכו' הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום וכו' ביציאתו מנין ת"ל מערב ועד ערב כדאיתא ברישא דברייתא ומעתה ככל הדברים האלו העתיק הרמב"ם על נכון בפ"א מהל' ש"ע כמו שהעתקתי לעיל לשונו. משום דפסק כרב פפא שהוא בתראי. וגם סתמא דתלמודא בשבת קמ"ח ובביצה למ"ד אזלא אליבא דהלכתא כרב פפא ממה דאמרו שם הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל וכו' סבור מינה הני מילי בדרבנן אבל בדאורייתא לא [כך איתא בשבת ובביצה אי' קצת בנוסחא אחרינא ע"ש] ולא היא ל"ש בדרבנן ול"ש בדאורייתא דהא תוספת דיוה"כ דאורייתא היא וקא חזינין להו דקא אכלו ושתו עד שתחשך ולא אמרינן להו ולא מידי ע"כ. הנה ודאי דכמו דאכלו ושתו עד שתחשך ה"נ ודאי דעושין מלאכה עד שתחשך. וקשה אמאי לא כלל הש"ס לומר ולא היא וכו' דהא תוספת יוה"כ דאורייתא וקא חזינן להו דקא אכלו ושתו ועושין מלאכה עד שתחשך. אלא דסתמא דתלמודא נקט כרב פפא ואין תוספת דאורייתא במלאכה רק באיסור אכילה ושתיה והיינו כפסק הרמב"ם ממש. הנה הייתי כטוען ופורק וחזר וטען מענין לענין עד שבגלגולי העניינים הרחבתי מילין בס"ד ועתה אשובה אל אישי הראשון דזה שכתב הר"ב סוף משנה א' דהכא וכן לקמן סמ"א פ"ב שר"ג וב"ד נמנו על שנים הללו שהם פסח ועצרת ובטלום ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית ע"כ. קצת צריך פנים.

דאליבא דמאן אתי אי לתירוץ קמא דבסוגיא מ"ק ג' דאמר ר' יצחק כי גמיר' הלכתא שלשים יום לפני ר"ה ואתו ב"ש וב"ה תקנו מפסח ומעצרת ואתני בדידהו כל הרוצה לבטל יבא ויבטל ע"ש. א"כ לא בטלו ר"ג ובית דינו אלא תוספת מפסח ומעצרת אבל שלשים יום לפני ר"ה אסור מצד הלמ"ס. והיאך סיים הר"ב ומותר לחרוש עד ר"ה. אלא ודאי דהר"ב אתי לתירוץ של רב אשי בסוגיא דשם ד'. ולרב אשי נמי צא"ל דהילכתא היא שלשים יום לפני ר"ה ותקנתא דב"ש וב"ה מפסח ומדעצרת הי' נמי דוקא בזמן שבית המקדש קיים כל זמן שנאסר תוספת ע"פ הלכה למ"מ אבל ר"ג ובית דינו אחר החורבן בטלו השלשים יום אפילו. ומכ"ש מה שהוסיפו ב"ש וב"ה. וא"כ ה"ל להר"ב לפרש שר"ג וב"ד נמנו על השלשים יום לפני ר"ה ובטלום וממילא נשמע דמכ"ש שנתבטל מאליו הטפל. כיון שנתבטל העיקר. והקורא משכיל עת לחקור. באמת ולא בשקר. ילקוט מפרי עטי אשר הבאתי עוד הון יקר. ולא יהיה בך מן התלמידים עקר בכורות מ"ד:

משנה ח

תוי"ט ד"ה **ר"ע וכו' אולי משום דהלכה כר"ע מחבירו וכו'** ע"ש. צריך ביאור דהא ידוע דר' עקיבא תלמידו של ר' יהושע הוה כמבואר בסנהדרין ס"ח ובנדרים נ'. אזל קמי ר"א ור' יהושע וכן בשאר דוכתי' והלשון שכתב התוי"ט דהלכה כר"ע מחבירו לא אתי שפיר ובפרט לאוקמת' בכתובות פ"ד איבעי' אימא דכ"ע הלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו. וא"כ אין הלכה כר"ע נגד ר' יהושע רבו. וכ"כ התוי"ט ריש מ"ט פ"ג דכריתות בשם הכ"מ דאין הלכה כר"ע נגד ר' יהושע משום דר"ע הי' תלמידו של ר'. ותו דר"ע דאמר נטיעה כשמה ולפי' הר"ב בלשון הראשון בת שנתה קרוי' נטיעה ותו לא. והוי ר"ע יחיד לגבי ר' יהושע ור"א בן עזריה דלתרוייהו עד ד' או חמש שנים עכ"פ נקראת נטיעה:

פרק ב

משנה ד

תוי"ט ד"ה **וקוטמין וכו' ושני הפרושים ראיתי בערוך וכו'** ע"ש. חידוש גדול שלא כתב דראה ג"כ בהר"ש שהביא שני פירושים האלו בשם הערוך גם קושי' שכתב בשם פי' שהזכרתי נדפס בין שני חצי אריח. שם בהר"ש. וידוע דכל אותן הגהות הם דברי הרא"ש ובהפלאה שבערכין כתבתי דרבינו הערוך שכתב פי' הראשון ולא חש להאי קושי' דהיינו מאבקין משום די"ל דמאבקין שפירושו שמשליכין אבק על עיקר האילן כמ"ש רבינו לעיל בסמוך וכן פי' הר"ב. לא מוכח' מילתא בעיני הרואים אח"כ בשביעית דבעלים הניחו האבק בכוונה. ובלא"ה יאמרו דאבק מאליו הונח שם כי שכיחי אבק

פורח בכל מקומות הגלויים אבל קיטמא שהוא אפר כירה מוכח' מילתא טפי דבעלים הניחו שם לתקן האילן וה"א דאפי' קודם ר"ה אסורה מפני הרואים אח"כ בשביעית יש מראית העין שהבעלים עשו תיקון האילן באפר עכשיו בשביעית להכי איצטריך דשרי. ומאבקין דלעיל איצטריך דאפילו מאבקין לא שרי אלא עד ר"ה ובכן פי' הערוך שכתבו גם הר"ב. מעתה יערב:

פרק ג

משנה א

ר' יוסי אומר משיקשור. הרמב"ם בפירושו כתב והלכה כר' יוסי וכ"כ בחיבורו ריש פ"ב מהל' שמיטה. ולא ידעתי ששתק הר"ב. ומה זה שתיקה של התי"ט:

משנה ט

ט תוי"ט ד"ה **והקבלן וכו' והרמב"ם בביאורו כתב ואפילו אבנים גדולות וכו'** ע"ש. גם ברמב"ם שלפני פ"ב מהל' שמיטה דין י"ב איתא כך אבל תמוה מאי ואפילו גדולות דקאמר אדרבה גדולות מסתברא להיתר טפי מקטנות כמבואר בכל הענין. אשר ע"כ נראה דצ"ל ואפילו אבנים קטנות:

עוד שם בתיו"ט והכ"מ לא הזכיר השגה זו. אינו ר"ל השגה ממש שהרי ודאי דגם ברמב"ם צ"ל קטנות וכדאמרינן. רק בזה התעורר התוי"ט שלא כתב בכ"מ דבריו אלא בשם הר"ש וה"ל להזכיר מ"ש הראב"ד בשם הירושלמי:

פרק ד

משנה ח

הר"ב ד"ה **משהבאישו וכו'** ע"ש. בפנינו במשנה לית' מלה זו ואולי בגרסת הר"ב הי' כך. אכן מדשתיק התוי"ט מזה והעתיק הבאיש פי' הר"ב וכו'. משמע דטעות נפל בדפוס ולפני התוי"ט היו כתובין דברי הר"ב ביושר:

פרק ח

משנה י

תוי"ט ד"ה **האוכל פת כותים וכו' אבל התוספות בחולין וכו' ושם דף י"ג כתבו פתו וכו' הרי מוכח שאין גזירת פתן אותה הגזירה שגזרו עליהם להיות כעובדי כוכבים לכל דבריהם וכו' וצ"ל ג"כ וכו' מהנך דאמרו לפני ר' עקיבא נתיסדו וכו'** ע"ש. הנה

ברור דז"ש התוי"ט שגזרו עליהם להיות כעובדי כוכבים לכל דבריהם. אין כוונתו על מה דאיתמר בחולין ו' ר' יצחק בר יוסף שדרי' ר' אבהו לאתויי חמרא מבי כותאי וכו' וספר דברים לפני ר' אמי ור' אסי ולא זזו משם עד שעשאום עובדי כוכבים גמורין וכו' דא"כ למה לי' להתוי"ט לכל האריכות הזה. הלא ודאי דאי אפשר לפרש המשנה ע"פ הגזירה שגזרו ר' אמי ור' אסי שהיו בימי אמוראים. אלא הכוונה שכתב שגזרו עליהם וכו' היינו ממה שגזר רבן גמליאל על השחיטה מטעם שמצא להם דמות יונה בהר גריזים ונעשו מומרים לעבודת כוכבים כדמסיק הש"ס שם דר"ג ובית דינו נמי כר' מאיר דגזר עליהם ס"ל ולדעת תוס' שם ה' ד"ה רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה היינו ר"ג דיבנה ע"ש וידוע דר' גמליאל דיבנה ור' אליעזר סתמא בכל הש"ס שהוא ר"א הגדול בן הורקנוס בדור א' הוו [וזה שסיים התוי"ט לכל דבריהם לאו דוקא אלא סירכא דלישנא נקט] רק אל זה אביט אולי יעלה בידי אמיתת הענין בפי' משנה דהכא שנכנס התוי"ט בדוחק וצריכין לפרש ג"כ דהך דמכאן וכו' דבדר"א מהנך דאמרו לפני ר"ע נתייסדו ע"כ והוא דוחק גדול שר"ע משמי' דר"א יחלוק על כל הנשנית בפ' דר"א בזה ולכן קרוב הדבר לומר דהכא במשנתינו אמרו לפני ר"ע אומר הי' ר"א כל האוכל פת עובד כוכבים כאלו אוכל וכו' והיינו כפי גזירה שגזרו ב"ש וב"ה בי"ח דבר כמבואר שבת י"ז ובע"ז ל"ו ור"ע השיב שתוקו לא אמר לכם מה שר"א מיקל בו כיון שלא נתפשטו איסורו בכל ישראל ולא קיבלו כמ"ש תוס' בע"ז ל"ה ד"ה מכלל וכו'. ואל תתמה כי פעמים הרבה נמצא לפנינו עובד כוכבים או נכרי או מצרי והכוונה כותי וכן להיפך. ואפרט אחת מהנה בסוגיא [שעמד עליו התוי"ט] בחולין י"ג דתנן במשנה שחיטת נכרי נבלה ומסיק עלה בגמ' דאי ר"א האמר סתם מחשבת כותי לע"ז וכן באותו ענין בסוגיא דחולין ל"ח דתנן במשנה השוחט לכותי שחיטתו כשרה ור"א פוסל אמר ר' אלעזר אפילו שחטה לאכול לכותי וכו' שסתם מחשבת כותי לע"ז. וכן בגמ' שם כמה פעמים שסתם מחשבת כותי ונזכר ג"כ ענין זה שם קט"ז ובגיטין מ"ה ובכל אלה המכוון על נכרי עובד כוכבים כדאיתא נמי במשנה שבמשניות מ"ז פ"ב דחולין השוחט לנכרי שחיטתו כשרה ור"א פוסל אפי' שחטה שיאכול הנכרי וכו' שסתם מחשבת נכרי לע"ז. ורבים כאלה אם אמרתי אספרם מחול ירביון. ולא אעלים מה שקרה לי עם שר מלומד אחד ששאל מאתי הן לבי ולבך ידע שאין אתם שונאים לנו אדרב' ככם היום מתפללים ומבקשים שלומינו. אך בזאת יאות לי שתאמר אלי פירוש על המאמר טוב שבגוים הרוג. והי' תשובתי אליו דבר זה כבר נשאל וחכמי ישראל השיבו ע"ז כמבואר בשבט יהודה. אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת שכתבתי בס"ד בפרושי למס' סופרים סוף פט"ו תני ר"ש ב"י הטוב שבעובדי כוכבים

בשעת מלחמה הרוג ע"כ. וכתבתי אין ספק כי הנוסח' ישרה היא הטוב שבמצרים הרוג. וכ"כ רש"י בנמוקי החומש פ' בשלח י"ד פ"ז וכל רכב מצרים ומהיכן הי' הבהמות הללו וכו' מהירא את דבר ד' מכאן הי' ר"ש [והיינו רשב"י כנודע דכל סתם ר"ש היינו רשב"י] אומר כשר שבמצרים (בשעת מלחמה) הרוג ע"כ. והראיתי לו כמה מקומות בדפוסין ישנים שהחליפו עובד כוכבים למצרי ומצרי לעובד כוכבים. והכא ממקומו מוכרח דצ"ל טוב שבמצרים דזיל בתר עיקרו דלא למד ר"ש ב"י דבר זה אלא ממה שעשו המצרים דאפי' הירא את דבר ד' נתן בהמותיו לרדוף אחר בנ"י מרוב שנאתם עליהם ולהכי דייק הטוב [כלומר אפי' הירא את דבר ד'] שבמצרים הרוג. ואף גם זאת לא התיר אלא בשעת מלחמה שמרוב שנאתו לא יחמול ולא יכסה אפילו הטוב שבהם ר"ל המצרים. והי' השר סר למשמעתי. ויאמר אהבתיך וגם את דבריך אהבתי. ודע דכתבתי עוד דבנוסח האמיתי ע"פ רש"י שזכרתי יתיישב קושי' תוס' בע"ז כ"ו ד"ה ולא מורידין וכו' ע"ש. נראה דלא הי' גרסתם במס' סופרים כמו שהיא לפנינו בהדיא במס' סופרים גופי' בשעת מלחמה. ויתכן דחכם אחד כתב מלות אלו בשעת מלחמה על הגליון ע"פ דעת תוס' ונדפס אח"כ בפנים כמו שאירעו בכמה עניינים. ועתה אשובה לחזק דברות הראשונות דברי תוס' בחולין ד' אשר העתיק התוי"ט. דע דכן לשון תוס' בגיטין יו"ד. אהא דתנן מצת כותי מותרת וכו' ר' אליעזר אוסר לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות כישראל. ד"ה מצת כותי מותרת וא"ת והלא גזרו על פתן כדאי' בפ' דר"א לפי שהיו מבטלין בנין בהמ"ק בימי עזר' וקתני התם מכאן אמר ר' אליעזר כל האוכל פת כותי וכו'. ובקדושין ע"ו ד"ה מצת כותי מותרת וא"ת והא אמרינן בפ' דר"א כל האוכל פת כותי כאילו אוכל בשר חזיר וכו'. וכן הקשו תו' בחולין הנ"ל. ולכאורה ה"א דעל ת"ק דאמר מצת כותי מותרת לא קשיא להו דמנ"ל דת"ק ס"ל דגזרו על פת כותי. רק עיקר קושייתם היא לר' אליעזר דאוסר ותלי טעמא לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות משמע הא אם היו בקיאין הוי שרי וקשי' להו דר"א אדר' אליעזר דאמר בפ' דר"א מכאן אמר ר"א כל האוכל וכו' אכן לפמ"ש התוי"ט דאליבי' דר' עקיבא לא אזלי הך דתניא בפ' דר"א. א"כ לא מקשו תוס' כלום שהרי אפילו ר' אליעזר גופי' לא ס"ל הכי [אליבא דר' עקיבא דהעיד שר' אליעזר מיקל בו] מכ"ש שיש לומר הכי לדעת ת"ק. אבל לפמ"ש דבמשנה דהכא איירי בפת עובד כוכבים ולא בפת כותי מקשו תו' דר"א אדר"א. אמנם בגוף הנוסח' בדר"א שהעתיקו בגיטין יו"ד ובחולין ד' מכאן אמר ר"א כל האוכל פת כותי וכו' אכן בחולין י"ג העתיקו תוס' מכאן אמרו כל האוכל וכו' וצ"ע ג"כ בפ' דר"א עצמו בפל"ח אחר שהאריך בסיפור ענין הכותים שהריעו לישראל ועכבו מלאכת שמים תנא מה עשה עזרא זרובבל וכו' ומנדין את הכותי וכו'

ובחרם ב"ד התחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי עד עולם מכאן אמר כל האוכל בשר כותי כאילו אוכל בשר חזיר ואל יתגייר אדם כותי וכו' ונוסח' כזה איתא בשני דפוסים רק בדפוס אחד איתא מכאן אמר כל האוכל בשר כותי וכו' ובדפוס אחר' איתא מכאן אמרו כל האוכל בשר כותי וכו' ועכ"פ היה נח לי לפי אותו הנוסח' מאי דאיכא למידק לפי שהעתיקו התוס' מכאן אמר ר"א כל האוכל פת כותי וכו'. קשיא מאי חידש בזה מעתה הלא להדיא גזרו ע"ז עזרא וזרובבל. ומנדין אותן בחרם ב"ד שלא יאכל אדם מישראל פת כותי מעולם אבל לפי הנוסח' בשר כותי אתי שפיר והיינו שחיטת כותי [והיינו כמו שגזר ר"ג דיבנה על שחיטת כותי] שוב עיינתי בילקוט מלכים רמז רל"ד והעתיק ככל הכתוב בפ' דר"א [בשם הפסיקתא] ובחרם ב"ד העליון והתחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי מכאן אמרו כל האוכל פת וכו' על מה שהחרימו עזר' וזרובבל וסייעתם בפירוש שלא יאכל אדם מישראל וכו' כמ"ש למעלה. ועתה הקורא את אשר הצבתי הנה. נבון תחבולות יקנה:

פרק ט

משנה ז

המודר הנאה מחבירו עד שתרד רביעה שניה כו' ע"ש. הנה במשנה ה' פ"ח דנדרים אי' עד הגשמים עד שיהיה הגשמים [באיזה לשון משתי לשונות הללו שהוציא מפי' הר"ב] עד שתרד רביעה שניה ע"כ [ופי' על זה תמצא שם בתוי"ט ומ"ש שם בס"ד] וכן בפיסקא שבגמרא נדרים ס"ב עד הגשמים עד שיהיה הגשמים (אסור) עד שתרד רביעה שניה. אמנם בתענית ו' אהא דמקשה בשלמא רביעה ראשונה לשאול שלישית להתענות שניה למאי א"ר זירא לנדרים דתנן הנודר עד הגשמים משירדו גשמים [דאמר קונם אם אהנה מדבר זה עד הגשמים. רש"י] עד שתרד רביעה שניה [בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם וכו'. רש"י] כתבתי בתכ"ש וצריך תיקון דהן במשנה דשביעי' וכן במשנה דנדרים לית' הכי ומלתא דאתיא לידן ויש תועלת גדול בזה אדרבה עוד בסוגיא דתענית שם רב זביד אמר לזיתים דתנן מאימתי כל אדם מותרין בלקט וכו' בזיתים משתרד רביעה שניה רב פפא אמר כדי להלך בשבילי הרשות דאמר מר מהלכין וכו' עד שתרד רביעה שניה ר"נ ב"י אמר לבער פירות שביעי' דתנן מאימתי נהנין וכו'. וכל כי האי מלתא בעי טעמא דרב פפא דמשני דאמר מר וכו' וליכא אלא מימרא בב"ק פ"א ולא משני מהמשנה דמייתי רב זביד דתנן מאימתי כל אדם מותרין בלקט וכו' והיא משנה א' פ"ח דפיאה וכזה ג"כ איכא למידק על ר' זירא ור"נ ב"י דמייתי ממשנה ז' פ"ט דשביעית

ולא גבו מן המוקדם בפיאה ופשיטא דבעי טעמא מלתא דר"נ ב"י דמייתי סיפא דמתני' דהכא מאימתי נהנין והניח רישא דמתני' דמייתי ר' זירא והנודר מן הגשמים וכו'. גם בין לר' זירא ובין לר"נ ב"י ופשיטא לר"פ למה לא אמרה ממשנה ו' בדתנן כמה עניינים דזמנן עד שתרד רביעה שניה כגון המגבב ביבש וכן בריש משנה ז' דמשכיר בית לחבירו וכו' ומצוה להשית לב על הפליאו' האלה.

ולפום רהיטא אמרתי עפ"י דאיתמר במ"ק ה' רמז לציון קברות מן התורה מייתי ר"ש בן פזי מקרא דיחזקאל ר' אבהו מייתי קרא מן התורה ויקרא י"ג. אביי מייתי קרא ויקרא י"ט. ר' פפא מייתי קרא מישעי' נ"ו ואמר סלו סלו פנו דרך ר' חיננא מייתי [סיפא דקרא] הרימו מכשול מדרך עמי. ועי' עו"ש כמה אמוראי מהם מייתי מנביאים וכתובים ומהם מייתי מן התורה וז"ל תוס' שם ד"ה ר"פ אמר סלו סלו כל חד וחד נקט מה דהוה מסיק אדעתי' ולא פליגי אלא אורחא דמלתא דכל חד מסיק אדעתי' מאי דלא מסיק חברי' אדעתי' ע"כ. והשתא אם בפסוקי' אמרי' הכי דכל חד מסיק אדעתי' וכו' מכ"ש דנוכל לומר הכי במשנה דכל חד מסיק אדעתי' מה דלא אסיק חבריה אדעתיה ובזה מיושב קצת סוגי' דכתובות צ"ט. וכן במעילה י"א דדייק ששמעת מיניה מסיפא דמתני' ולא דייק מרישא עיין יסל"מ משנה ד' פ"ו דמעילה. אמנם דע דאין למדין מן הכללות רק במקום ההכרח גדול אמרינן הכי אבל היכא דאפשר לשנוי' משנינן וראיתי להתעורר הכ' במקומו' אשר ידעתי בהם לפי שעה דמייתי הש"ס ראיה מן המאוחר וגם היכא דאייתו מן הנביאים או מן הכתובים והוי מצי לאתויי מן התורה. וכבר כתבו תוס' בקדושין ל"ח ד"ה ובני ישראל אכלו דאע"ג דמפרש להדיא בנביאים ניחא לי לאתויי מן התורה ולכן בב"ק ע"ט דאיתמר גזלן היכי דמי אמר ר' אבהו כגון וכו' שנאמר ויגזול את החנית וכו' (שמואל ב כ"ג:כ"א) ר' יוחנן אמר כגון בעלי שכם שנאמר וכו' ויגזלו כל אשר יעבור עליהם (הדרך צ"ל) בדרך (שופטים ט':כ"ה) ופריך ור' אבהו מ"ט לא אמר מהאי ומשני א"ל כיון וכו'. ומדלא משני דכל חד מסיק אדעתי' וכו' ש"מ דהיכא דאפשר לשנויי בריוח משנינן. מיהא קצת איכא למדחי דגבי תלמיד במקום רבו ששמע מרבו מה דאמר ואפ"ה בחר לו דרך לעצמו א"ל הכי. ובזה אתי שפיר דר' אבהו הי' תלמידו דר' יוחנן. ולפיכך יתכן נמי מה דאיכא למידק אמאי לא פריך נמי התם בב"ק ור' יוחנן מ"ט לא אמר מהאי בלא"ה יש לומר דלר' יוחנן לא קשיא דלא אמר כר' אבהו משום דניחא לי' לאתוי' קרא דכתיב במוקדם אבל על ר' אבהו דעזב קרא דשופטים והביא קרא דשמואל פריך שפיר. ובנדה ט"ז אמר ר' יוחנן אסור לאדם שישמש מטתו ביום. אמר רב המנונא מאי קרא שנא' (איוב ג':ג') יאבד יום אולד וגו' והלילה אמר הורה גבר לילה

ניתן להריון ויום לא ניתן להריון ריש לקיש אמר מהכא בוזה דרכיו יומת (משלי י"ט) ור"ל האי קרא דר' יוחנן מאי דריש בי' מיבעי לי לכדדריש ר"ח בר פפא אותו מלאך הממונה על הריון לילה שמו וכו' ור' יוחנן א"כ יכתוב קרא גבר הורה מאי אמר הורה גבר [מדסמיך הריון ללילה ש"מ למידרש הכי לילה ניתן להריון ולא יום מדאסמכי' קרא שמעינן לר' יוחנן ומגופי' דקרא שמעינן להא דר"ח ב"פ. רש"י] לילה ניתן להריון ויום לא ניתן להריון ור"י האי קרא דר"ל מאי דריש בי' מיבעי לי' וכו'. הנה ודאי קראי לא מייתר' דאיוב אמר על עצמו דרך קללה. ושלמה אמר זה דרך מוסר אכן גוף הענין דשאל ר"ל מ"ט לא אמר מקרא דר"י ואח"כ מהפך שאלתו ר"י מ"ט לא אמר כר"ל איכא למידק לפי מאי דקי"ל ב"ב י"ד סידרן של כתובים תהלים איוב משלי א"כ מאי מקשה הש"ס על ר"י דלא אמר כר"ל דודאי עדיפא לי' לאתוי' קרא המוקדם באיוב. וצריך אתה לדעת דבלא"ה כולה מוקשה דנקט הש"ס בלשונם האי קרא דר"י וכו' ור"י וכו' כאילו הי' ר"י בעצמו אמר הכי מקרא דלילה אמר הורה גבר והלא רב המנונא אמר הכי וא"כ נוכל לומר דר"י בעצמו סובר כמו שמפרש ר"ל מקרא דבוזה דרכיו וכבר כתבתי בתכ"ש גירסת הערוך כך הוא אסור לשמש מטתו ביום שנאמר ולילה אמר הורה גבר ר"ל אמר מהכא ובוזה דרכיו יומת והשתא ר"י בעצמו סיים שנאמר ולילה אמר הורה גבר. ופריך הש"ס על ר"ל משני טעמים חדא שהי' תלמידו וכבר שמע מרבו קרא דדריש מיני' ותו דלמה עזב קרא דמוקדם באיוב ודרש מקרא המאוחר במשלי. וגם על ר"י מקשה שפיר דלשיטתי' בב"ב ט"ו דא' ר"י איוב מעולי גולה הוי. ותוס' כתבו שם י"ד ד"ה בפרענותא וכו' וא"ת למ"ד מעולי גולה לכתוב לאיוב בסוף ותירצו דמש"ה כתבו בהדי תהלי' ומשלי לפי שהוא מענין א' וכו' ע"ש. וא"כ מדלא מייתי ר"י מקרא דמשלי אשר מחברו היה זמן רב ועצום קודם לאיוב שהי' מאוחר הרבה מעולי הגולה ע"כ דמבעי לי' לדרשא אחרינא ובזה יתבאר פרש"י ד"ה מאי הורה גבר מדסמיך וכו' והעתקתי' למעלה ולכאורה אין מובן מי הכריח לרש"י לכל זה אטו ר"ח ב"פ תנא הוא ונזכר במשנה או בברייתא ולא מצי לאפלוגי עליו ר"י. איברא מאור עינינו רש"י ז"ל האיר עין בזה לפי דאמר ר' יוחנן בסנהדרין צ"ו ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם אר"י אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו שנאמר ולילה אמר הורה גבר. הרי להדיא דר"י ס"ל דלילה אמר הורה גבר קאי על המלאך ויתחייב מזה דס"ל כר"ח ב"פ והוכרח רש"י לפרש דר"י משמע תרתי מקרא זה וקצת יותר באריכות תמצא בהפלאה שבערכין עכ"פ יש מקום עיון בר"ה כ"ח מ"ט שביק מתני' ומותיב מבריי' וכו' ע"ש משמע דאיכא קפידא בזה כן כתבו תוס' בכמה דוכתא דלא שבקינן מתני' וכו' ובסוגי' דב"מ י' מותיב ר' יעקב בר אידי נזיקין.

לכאורה בעי טעמא דלא מותיב פאה שהיא משנה מוקדמת אכן לפמ"ש תו' במ"ק הנ"ל ניחא מיהו בלאו הכי איכא למימר דר' יעקב ב"א לא רצה להקשות ממתני' דפאה דס"ל כתירוצו של ר"פ שם דבשדה דבעה"ב לא תקינו לי' ארבע אמות לפיכך פריך ממתני' דנזיקין דד' אמות קונות לו בכל מקום ומדקאמר בכ"מ משמע אפילו ברה"ר כמו דדייק הש"ס שם אפירוקא דרב ששת:

פרק י

משנה ז

הר"ב ד"ה **כוורת דבורים וכו' כשהיא מחוברת בטיט הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר וכו' לא נחלקו אלא שמונחת ע"ג קרקע וכו'** ע"ש. התוי"ט לא הערה מאין יצא לו להר"ב לפרש הכי ובפי' הר"ש והרמב"ם דהכא לא נזכר שום דבר [ואדרבה הרשב"ם בב"ב ס"ה אמתני' דהכא כוורת דבורים ר"א אומר וכו' כתב כוורת דבורים מחוברת היא בקרקע בטיט. ומשמע מדבריו דאף במחובר בטיט בקרקע פליגי וע"ש בתוס' ד"ה הרי היא כקרקע וכו' דגם מדבריהם אין הכרע די"ל דאפילו במחובר בטיט פליגו חכמים דהרודה חלת דבש בשבת דפטור כמו בהרודה פת מן התנור דלא מחייב אע"ג דהתנור מחובר ע"ש וכן לענין מקבלת טומאה אפילו במקומה כיון דלא בעי מחשבה וכמ"ש תוס' וכן לענין פרוזבול סברו חכמים דאין כותבין מצי מירי נמי שמחוברת בטיט. והיינו שהעמיד הכוורת בשדה אחר שלא ברשות הבעלים כמ"ש הרא"ש הנדפס בתוך פי' הר"ש ע"ש] שוב מצאתי ראיתי כתב הר"ש סוף עוקצין תני' בתוספתא אמר ר"י לא נחלקו ר' אליעזר וחכמים על חלת דבש שאינה מקבלת טומאה באיבהן וכו' על מה נחלקו על השבת ועל השביעית שר"א אומר הרי היא כקרקע וחכמים אומרים הרי היא ככלי. ואם היתה מחוברת בטיט הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר היתה נתונה על גבי שתי יתידות הכל מודים שהיא ככלי לכל דבר ע"כ. ואולי מהתוספתא זו יצא להר"ב לפרש הכי במתני' דידן. וזה שסיים הר"ב לא נחלקו אלא שמונחת ע"ג קרקע וכו' מדעתו הוסיף והיינו דעל כרחך דבאופן זה פליגי הגם דע"כ ר' יהודה בתוספתא במאי דאמר לא נחלקו ר"א וחכמים על חלת דבש שאין מקבלת טומאה וכו' ודאי פליג אמתני' דידן דתנא פלוגתא דר"א וחכמים גם לענין מקבלת טומאה. מ"מ סיפא דמילתא דר' יהודה ואם היתה מחוברת בטיט וכו' אפשר דגם תנא דידן במשנתינו מודה [איברא מפי' הרשב"ם שהעתקתי לעיל שכתב כוורת דבורים מחוברת היא בקרקע בטיט נראה דס"ל לפי תלמוד' דידן אי אפשר לומר כר' יהודה בתוספתא דאי מחוברת בטיט הכל

מודים שהיא כקרקע לכל דבר דטעמיה לא ידעינן לפי דכל עיקר טעמיה דר"א מקרא דיערת הדבש. ואולם לחכמים דפליגי ולא דרשו הכי א"כ אף במחובר בטיט למה יהיה הרודה בשבת חייב חטאת. לא יהיה זה חמור מהרודה פת מן התנור בשבת דאע"ג דהתנור מחובר אפ"ה פטור מחיוב חטאת כמבואר לעיל. ואגב אתן תודע בתוס' ריש ס"ו שם המגי' בין שני חצאי אריחים כזה [ומקבלת טומאה במקומה] וא"ת מאי טעם נקט גבי טומאה במקומה וכו'. ואומר ר"ת דשלא במקומה מקבלת טומאה וכו' סבר לתקן במה שהגיה להיות ד"ה ומקבלת טומאה במקומה וקאי קושיות תו' וא"ת מאי טעמא וכו' אליבא דחכמים. אמנם לא לבד שיקשה לפ"ז היא גופה קשי' למה לא שאלו התוס' במוקדם על ר"א מאי טעמי' נקט [ואינה מקבלת טומאה במקומה] דאין חילוק כו' אלא מתוך דבריו של ר"ת שכתבו עיקר פשיטת לשונם מורה דקאי על ר"א. כלו' דשלא במקומה מודה ר"א דגזרו ביה רבנן ולפיכך אקרא אני על החכם המגיה בזה כל המוסיף גורע. ודבר זה שייך אמילתא דר"א. והכל בדבור א' נאמרו עם מה שכתבו למעלה ד"ה ה"ה כקרקע ס"ה שכתבו דלמסקנא דטעמא משום דאיתקיש ליער לא חיישי' בחבור הכוורת וכו' ועי' היטב. ועדים נאמנים ע"ז גם דברי הרא"ש הנדפסים בפי' הר"ש דהכא מורין כן. גם התי"ט בעוקצין בגמ' העתיק כל דברי ר"א ואינה מקבלת טומאה במקומה ע"ש וזה ברור. ועד יסכים הזמן. בסייעתא השם הנאמן. ארחיב עוד ידי לאמן:

הר"ב ד"ה **והרודה מחלות דבש וכו' דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מאי ענין יער אצל דבש אלא וכו'** ע"ש. גם במשנה י' פ"ג דעוקצין פי' הר"ב הכי וכן פירש הר"ש ומבואר הך דרשא בשבת צ"ה אר"א מ"ט דר' אליעזר דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש אלא לומר לך מה יער התולש ממנה בשבת חייב חטאת אף חלת דבש הרודה ממנה בשבת חייב חטאת ע"כ. ובל' זה ממש אי' נמי בב"ב פ. בלי שום גרעון אכן בב"ב ס"ו אי' דאר"א מ"ט דר' אליעזר דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנה בשבת חייב חטאת ע"כ. וקיצר הש"ס בטעמא וכי מה ענין יער אצל דבש אבל עכ"פ ברור דעיקר ילפותא מכח הקושיא מה ענין וכו' וז"ל רשב"ם אר"א מ"ט דר"א דחשיב לכוורת דבורים כמחובר דכתיב ויטבול אותה ביערת דבש ביהונתן כתיב ובדבש במקום גידולו מיירי וקרא לה יער והילכך חשיב ליה מחובר ואפי' אין הכוורת מחוברת ממש בקרקע ע"כ. ולכאו' פליאה מ"ש רש"י בשמואל א' י"ד כ"ז בזה"ל ויערת הדבש בקנה הדבש כמו ותשם בסוף דמתרגמי' ושויתי' ביערה. וסוף הם קנים של אגם. וכן אכלתי יערי עם דבשי [ש"ה ה' א'] ובל' ישמעאל קורין לאותו דבש צוקרא בלע"ז מפי ר' נתן הישמעאלי. וכן כתב רש"י

בפירושו בשה"ש אכלתי יערי עם דבשי יש דבש שהוא גדל בקנים כענין שנא' ביערת הדבש ויערת היא לשון קנה כמו ותשם בסוף ושויתי' ביערה ומוצצין הדבש ומשליכין העץ. ואני מרוב חיבה אכלתי יערי עם דבשי אכלתי הקנה עם הדבש. את שאינו ראוי עם הראוי וכו' ע"כ. וכ"כ תוס' ברכות ל"ו ד"ה ברטיבא וכו' ועל ציקר"א מברכינן בפה"ע כי יערי עם דבשי זה ציקר"א וכו' ע"כ. אמור מעתה דיערת הדבש היינו קנים שגדל בהן הדבש שהוא ציקר"א. תו מאי קא קשי' לי' וכי מה ענין יערת וכו' ולגודל הפליאה. עמדתי משתאה. ואמרתי עוד דלפי הנראה מפשט' דסוגיא דמוכח הכא מקרא דהרודה ממנו בשבת חייב. צ"ע לחכמים דפליגי עליו ואמרו הרודה ממנו בשבת פטור מאי דרשו בהך קרא. ולשיטתייהו [דחכמים] נשאר הקושי' וכי מה ענין יערת אצל דבש. ואשר ע"כ אמת יורה דרכו לפי מה שראיתי במכלל יופי בפירושו לשה"ש וכן בשמואל. כ' ביערת הדבש היא חלות הדבש קודם שיוציאו ממנו הדבש ברישק"א בלע"ז ע"כ. מעתה י"ל דלר' אליעזר ס"ל כפי' המכלל יופי אבל החכמים ס"ל כפירש"י ותוספות שהעתקתי למעלה. ויתכן לפ"ז דרש"י בשמואל ובשה"ש וכן תוס' בברכות מפרשים אליבא דחכמים דקי"ל כוותיה וכמ"ש הרמב"ם והר"ב דאין הלכה כר"א. וגם בחבורו פט"ו מה' שבת ד"ו לא כתב אלא שאסור לרדות וכתב הרב המגיד דפסק כחכמים. ויעלה הכל ישרים ותמימים: